

JERZY TETZLAW

ANALIZA TOWAROWA POLSKIEGO EKSPORTU ROLNICZEGO W LATACH 1956—1966

Celem niniejszego artykułu jest próba określenia charakterystycznych cech struktury towarowej naszego eksportu rolniczego w latach 1956—1966 na podstawie publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny Roczników Handlu Zagranicznego. Równocześnie artykuł ten stanowi kontynuację rozważań publikowanej w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” pracy¹. W związku z tym będę nadal posługiwał się wielkościami agregatowymi stosowanymi w powołanej dopiero co pracy. Wielkości te bowiem wywodzą się z kategorii stosowanych w statystyce Handlu Zagranicznego, a w zakresie eksportu dają się ustalić ze znacznie mniejszymi zastrzeżeniami niż miałyoby to miejsce w przypadku importu.

Analizę towarową polskiego eksportu rolniczego najlepiej rozpocząć od zmian strukturalnych tegoż eksportu w ujęciu agregatowych grup towarowych. Tego rodzaju ujęcie daje tabela 1, której dane nasuwają kilka wniosków.

1. Całość eksportu rolniczego wykazuje w badanym okresie bardzo znaczną dynamikę rozwojową, z tym jednak, że nie przebiegała ona równomiernie. Wskaźnik łańcuchowy wykazuje przyspieszenia tej dynamiki mniej więcej co trzy lata. Przyczyn zjawiska należy doszukiwać się w zmianach bieżącej polityki gospodarczej oraz w dyktowanej warunkami klimatycznymi fluktuacji produkcji roślinnej. Tym niemniej ogólne tempo wzrostu eksportu rolniczego było bardzo silne, a wspomniane wyżej czynniki przyczyniały się jedynie do mniej lub więcej wyraźnego, lecz przejściowego zahamowania tempa wzrostu. Tak działo się do r. 1965. Zahamowanie tempa wzrostu eksportu rolniczego w r. 1966 ma nieco inny charakter. Jest ono związane z dążnością do przebudowy struktury towarowej całego naszego eksportu. Jedną z charakterystycznych cech tej przebudowy ma być pewne ograniczenie eksportu rolniczego motywowane sytuacją rynkową wewnątrz kraju, czy też rachunkiem opłacalności. W ten sposób obecny spadek eksportu rolniczego wiązać należy

¹ J. Tetzlaw, *Produkcja rolna i eksport rolniczy*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1967, nr 3.

także z długofalowym kształtowaniem naszego rozwoju, gdy tymczasem poprzednie załamania tempa rozwoju wiązały się z doraźnym, bieżącym układem stosunków gospodarczych naszego kraju².

2. Silny rozwój eksportu rolniczego odbywał się w latach 1956—1965 w warunkach tendencji do stabilizacji struktury według wymienionych w tabeli 1 grup towarowych. Wprawdzie udział grupy zwierząt żywych bez rzeźnych wykazywał bardzo silny rozwój, lecz nie mogło to mieć poważniejszego znaczenia dla całości zmian strukturalnych, z uwagi na niską wartość absolutną tego udziału. Udział strukturalny grupy „inne towary rolnicze” ulegał minimalnym zmianom. W ten sposób o całości układu strukturalnego decydowały przesunięcia w zakresie grup „surowce rolno-spożywcze” oraz „produkty rolno-spożywcze”. Występowała tutaj tendencja stopniowego powiększania udziału produktów rolno-spożywczych, z tym jednak, że w momentach gwałtownych przyspieszeń wykazywanych wskaźnikiem łańcuchowym dochodziły do głosu pokaźne wzrosty udziału surowców rolno-spożywczych, które w ten sposób podtrzymywały i przyspieszały tempo wzrostu całego eksportu rolniczego.

3. Ten stan rzeczy uległ zmianie w r. 1966. Nastąpiło przesunięcie strukturalne na korzyść częściowo surowców rolno-spożywczych, ale przede wszystkim na korzyść grupy towarowej „inne towary rolnicze”. Dalszy ciąg rozważań niniejszego artykułu ma zająć się próbnym określeniem charakteru tego zjawiska.

W tym celu staje się konieczne rozbitcie wymienionych w tabeli 1 grup towarowych na poszczególne artykuły. Pełne rozbitcie nie jest tutaj możliwe. Konieczne będzie utworzenie reprezentacyjnej wiązki towarów, co w pełni umożliwiają Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego, po-

² Rola i znaczenie eksportu rolniczego w naszym handlu zagranicznym były przedmiotem obrad IV Zjazdu Partii oraz V Plenum KC PZPR. Pierwszy Sekretarz KC PZPR Władysław Gomułka stwierdził: „Zadania eksportowe założone w planie pięcioletnim nie mogą być wykonane drogą dodatkowego wywozu surowców przemysłowych i artykułów rolniczych. Jeśli idzie o eksport artykułów spożywczych, a zwłaszcza nie przetworzonych artykułów rolnych, będziemy musieli go nawet ograniczyć bądź ze względu na rosnące potrzeby kraju, bądź ze względu na niską opłacalność”. W referacie Biura Politycznego na IX Plenum KC PZPR czytamy, co następuje: „Przy lepszym zaopatrzeniu rynku krajowego i ograniczeniu eksportu i importu rolnego tylko nieznacznie zmniejszył się eksport artykułów rolnych. W ostatnich 4 latach uzyskiwaliśmy rocznie z eksportu 1,5—1,6 mld zł dewizowych, co znacznie przekracza założenia planu 5-letniego”. A dalej: „Popyt na produkty zwierzęce ciągle przewyższa możliwości pełnego ich zaspokojenia”. Na tym samym Plenum I Sekretarz KC PZPR stwierdził: „Nierealny jest bez rozwiązania problemu paszowego postulat powiększenia pogłowia trzody chlewnej. Nierealny dlatego, że za import pasz i zbóż z krajów kapitalistycznych trzeba płacić dewizami. Skąd brać te dewizy? Perspektywy eksportu produktów rolno-spożywczych nie przedstawiają się wcale różowo. Nikt nie będzie przeciwny rozwijaniu hodowli trzody, jeśli tylko będziemy mieć dostateczną ilość pasz”.

przez tabele importu i eksportu ważniejszych towarów. Wylania się równocześnie zagadnienie określenia stopnia reprezentatywności wiązki ważniejszych towarów dla poszczególnych grup towarowych. Zajmuje się

Tabela 1

Zmiany strukturalne polskiego eksportu rolniczego w latach 1956—1966
(w mln zł dewizowych — ceny bieżące i w procentach)

Wyszczególnienie	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
wartość w mln zł dew.											
Zwierzęta żywe bez rzeźnych	2,0	0,9	1,7	2,9	3,7	5,8	12,1	14,9	28,5	45,6	38,8
Surowce rolno-spożywcze	89,2	64,0	135,4	143,5	176,0	247,9	220,3	150,3	203,7	264,7	286,7
Produkty rolno-spożywcze	359,5	419,5	569,3	676,6	763,3	1019,4	1016,7	953,1	1312,9	1272,2	1145,7
Razem towary rolno-spożywcze	450,7	484,4	706,4	823,0	943,0	1273,1	1249,1	1118,3	1545,1	1582,5	1471,2
Inne towary rolnicze	61,1	65,4	83,5	119,7	128,1	137,3	171,1	185,6	186,1	200,1	285,6
Razem eksport rolniczy	511,8	549,8	789,9	942,7	1071,1	1410,4	1420,2	1303,9	1731,2	1782,6	1756,8
Wskaźnik rozwojowy eksportu rolniczego	100	107	154	184	209	275	277	261	338	348	343
Wskaźnik łańcuchowy eksportu rolniczego	100	107	145	119	113	131	101	92	132	103	98
Struktura w procentach											
Zwierzęta żywe bez rzeźnych	70,4	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,9	1,1	1,6	2,6	2,2
Surowce rolno-spożywcze	17,4	11,4	17,1	15,1	16,4	17,6	15,4	11,5	11,7	14,8	16,3
Produkty rolno-spożywcze	70,2	76,6	71,6	72,8	71,2	72,4	71,6	73,1	75,6	71,3	65,2
Razem towary rolno-spożywcze	88,0	88,2	88,9	88,2	87,9	90,4	87,9	85,7	88,9	88,7	83,7
Inne towary rolnicze	12,0	11,8	10,5	11,8	12,1	9,6	12,1	14,3	10,1	11,3	16,3
Razem eksport rolniczy	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródła: Rocznik Statystyki Handlu Zagranicznego r. 1965, GUS, s. 18 i 19, tab. 10; Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego r. 1966, GUS, s. 12 i 13, tab. 11.

tym tabela 2. Wydawało się przy tym pożytecznym uproszczeniem, by w rozważaniach pominąć grupę „zwierzęta żywe bez rzeźnych”, z uwagi na jej niewielkie znaczenie.

Tabela 2 wskazuje przede wszystkim na to, że we wszystkich trzech badanych grupach towarowych reprezentatywna wiązka towarów nie uległa w ciągu badanego okresu pod względem składu rodzajowego żadnej zmianie. Stopień reprezentatywności w każdej z badanych grup kształtuje się na stosunkowo wysokim poziomie. Jest on najniższy w grupie „inne towary rolnicze” (około 60%); w grupie towarowej „surowce rolno-spożywcze” kształtuje się już znacznie wyżej (w granicach 80%), natomiast najwyższy jest w grupie produktów rolno-spożywczych (w granicach 90%). W ten sposób zostało uzyskane powiązanie pomiędzy poszczególnymi towarami a ich agregatami zawartymi w tabeli 1.

Ta okoliczność, że w okresie dziesięciolecia 1956—1965 udział produktów rolno-spożywczych w całości eksportu rolniczego powoli się powiększał, w warunkach silnej dynamiki wzrostu tegoż eksportu, oraz fakt, że najwyższy jest stopień reprezentatywności tejże grupy towarowej, mówią o bardzo dużej koncentracji eksportu rolniczego. Jego globalna

Tabela 2

Towary reprezentatywne polskiego eksportu rolniczego w latach 1956—1966
(w mln zł dewizowych)

Wyszczególnienie	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Skóry surowe cielęce	5,0	4,4	7,9	15,4	14,0	14,3	13,0	10,7	14,7	14,4	15,9
Surowiec futrzany	—	0,2	1,8	10,1	15,8	14,7	17,1	16,8	15,8	24,8	36,8
Nasiona	11,4	9,5	14,7	18,2	21,1	24,5	37,8	50,2	57,8	56,3	75,7
Puch i pierze	5,3	7,0	8,0	10,8	15,6	18,8	17,9	15,7	14,4	14,5	15,8
Kazeina	5,1	7,3	15,9	19,4	20,0	12,8	12,2	4,6	5,6	10,1	24,6
Razem	26,8	28,4	48,3	73,9	86,5	85,1	98,0	98,0	108,3	120,1	168,8
Inne towary rolnicze	61,1	65,4	83,5	119,7	128,1	137,3	171,1	185,6	186,1	200,1	285,6
Stopień reprezentatywności (w %)	43,8	43,4	57,8	61,8	67,5	61,9	57,2	52,7	58,1	60,0	59,1
Jęczmień browarniany	3,1	4,2	16,4	8,9	21,6	22,8	7,9	17,1	17,1	16,3	26,6
Bydło rzeźne	—	—	1,4	6,2	25,0	12,9	21,8	23,9	43,5	61,4	41,7
Żywiec wieprzowy	30,3	16,7	80,2	66,9	56,9	132,2	90,5	17,5	19,9	18,8	5,9
Konie rzeźne	1,2	0,3	1,4	7,0	12,5	14,8	20,0	18,2	20,7	20,4	24,8
Mączka ziemniaczana	14,0	14,0	14,3	20,5	17,6	15,6	16,6	14,9	18,3	30,2	24,9
Słód jęczmienny	5,9	8,6	5,4	5,2	6,1	7,5	6,1	14,3	13,6	13,9	15,8
Pułpy owocowe	4,5	3,0	3,3	4,9	10,7	10,4	10,6	17,5	21,6	31,5	40,3
Susz cykorii	3,3	2,8	3,3	3,7	3,4	4,1	3,4	3,6	6,0	5,1	3,7
Razem	62,3	49,6	125,7	123,3	153,8	220,3	176,9	127,0	160,7	197,6	183,7
Surowce rolno-spożywcze	89,2	64,0	135,4	143,5	176,0	247,9	220,3	150,3	203,7	264,7	286,7
Stopień reprezentatywności (w %)	69,8	77,5	92,8	85,9	87,4	88,9	80,3	84,5	78,8	74,6	64,1
Mięso i przetwory mięsne	250,0	268,3	281,3	313,9	331,7	439,2	432,1	428,7	491,3	626,9	574,2
Masło	0,2	2,0	55,5	78,2	81,7	63,2	75,1	64,4	70,1	59,2	57,5
Smalec i słonina	—	10,6	13,8	8,2	3,4	8,0	26,0	14,3	0,4	3,4	27,8
Jaja i ich przetwory	50,6	43,2	59,1	76,6	106,3	156,1	120,3	99,7	78,5	90,9	62,3
Warzywa i owoce	16,4	15,5	32,5	44,9	45,1	64,0	80,0	98,0	229,7	161,8	173,8
Cukier	26,7	40,9	95,5	108,1	118,9	191,2	204,1	147,2	279,0	126,4	72,6
Wyroby cukiernicze	4,5	1,6	6,3	10,4	8,9	18,1	11,2	19,4	12,3	22,9	11,2
Wódka	—	0,7	0,9	0,9	1,7	3,5	4,5	7,4	22,9	21,1	14,0
Piwo	—	0,2	0,3	0,5	0,6	1,4	2,3	5,6	14,0	18,3	16,0
Papierosy	—	—	2,7	0,2	0,2	0,1	0,0	0,4	25,6	30,4	3,7
Razem	348,4	383,0	547,9	641,9	698,5	944,8	955,6	875,1	1223,8	1161,3	1013,1
Produkty rolno-spożywcze	359,5	419,5	569,3	676,6	763,3	1019,4	1016,7	953,1	1312,9	1272,2	1145,7
Stopień reprezentatywności (w %)	96,6	91,0	98,5	95,0	91,5	92,6	94,0	91,8	93,2	91,3	88,4

Źródło: Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 1965, s. 14—17, tab. 14; Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1966, s. 34—39, tab. 14.

wartość zależy od nieznacznej stosunkowo liczby wywożonych towarów. Trzeba tu jednak zrobić pewne zastrzeżenie, mianowicie: podawane towary w tabelach statystycznych stanowią same w sobie zróżnicowane jakościowo całości. Stąd istnieje pewna swoboda manewru nie tylko między grupami towarowymi oraz pozycjami towarowymi, lecz także w obrębie tychże samych pozycji towarowych. Tym niemniej wysoki stopień koncentracji, stanowiący niejako odwrotną stronę stopnia reprezentatywności, ogranicza zakres możliwości manewrowych masą towarową. Kiedy w r. 1966 wystąpiły tendencje do ograniczania eksportu rolniczego, wówczas spadkowi udziału strukturalnego produktów rolno-spożywczych towarzyszył znacznie silniejszy wzrost udziału strukturalnego innych towarów rolniczych, charakteryzującego się stosunkowo niskim stopniem reprezentatywności, podczas gdy udział strukturalny surowców rolno-spożywczych mógł wzrosnąć jedynie nieznacznie. Zaznaczyć przy tym należy, że wzrost udziału innych towarów rolniczych szedł w⁷ parze z lekkim spadkiem stopnia reprezentatywności.

Dokładniej i w nieco innym świetle zagadnienia stopnia koncentracji naszego eksportu rolniczego przedstawia tabela 3. Dane tej tabeli podają wysoki stopień reprezentatywności wymienionej w tabeli 2 wiązki towarowej. Tym samym uznać trzeba, że do r. 1965 nasz eksport rolniczy był w wysokim stopniu skoncentrowany. Średnio ważony stopień reprezentatywności określony w tabeli 3 kształtuje się tylko nieco poniżej bardzo wysokiego poziomu stopnia reprezentatywności produktów rolno-spożywczych, a wyraźnie wyżej od poziomu reprezentatywności pozostałych grup towarowych. Mówi to nie tylko o tym, że trzonem naszego eksportu rolniczego jest wywóz produktów rolno-spożywczych, lecz także wskazuje na ograniczoną możliwość manewru zwiększającego elastyczność wywozu w pozostałych wymienionych w tabelach grupach towarowych.

Tabela 3

Stopień reprezentatywności towarowej polskiego eksportu rolniczego w latach 1956-1965

Wyszczególnienie	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Inne towary rolnicze	26,8	28,4	48,3	73,9	86,5	85,1	98,0	98,0	108,3	120,1	168,8
Surowce rolno-spożywcze	62,3	49,6	126,7	123,3	153,8	220,3	176,9	126,0	160,7	197,6	183,7
Produkty rolno-spożywcze	348,4	383,0	547,9	641,9	698,5	944,8	955,6	875,1	1223,8	1161,3	1013,0
Razem towary reprezentatywne	437,5	461,0	722,9	839,1	938,8	1250,2	1230,5	1099,1	1492,8	1479,0	1365,6
Eksport rolniczy	511,8	549,8	789,9	942,7	1071,1	1410,4	1420,2	1303,9	1713,2	1782,6	1756,8
Stopień reprezentatywności (w %)	85,4	83,8	91,3	89,0	87,7	88,6	86,6	84,2	86,0	82,4	77,7

Źródło: Opracowano na podstawie danych tabeli 1 i 2.

Wywóz produktów rolno-spożywczych jest wywozem najbardziej opłacalnym, tym niemniej maksymalizacja jednostkowego zysku eksportowego poprzez wywóz najbardziej opłacalnych towarów posiada równie ważną możliwość — maksymalizowania globalnej kwoty zysku za pomocą wywozu towarów nie tylko najbardziej opłacalnych. To odpowiada zwiększeniu dopływu dewiz, przede wszystkim dewiz wymienialnych. W związku z tym staje się w pełni zrozumiałe, że ograniczenie — ze względu na rynek wewnętrzny — eksportu produktów rolno-spożywczych wymaga zwiększenia swobody manewru w pozostałych grupach towarowych eksportu rolniczego i w ogóle zwiększenia elastyczności manewru masą towarową, z uwzględnieniem wahań sezonowych. Zwiększanie elastyczności pozwala na pełniejsze wykorzystanie zapotrzebowania rynków zagranicznych oraz uzyskiwanie korzystniejszych cen, których wyrazem są jednostkowe wartości eksportowe.

Zwiększanie elastyczności może jednak mieć miejsce nie tylko poprzez zmniejszanie stopnia koncentracji, lecz także poprzez zmianę wagi i znaczenia poszczególnych towarów wchodzących w skład wiązki reprezentacyjnej. Jeśli zaś weźmie się pod uwagę, że stopień reprezentatywności kształtuje się we wszystkich grupach towarowych eksportu rolniczego wysoko, i jedenastoletnie doświadczenie mówi o tym, że zmiany regulujące ten stopień nie mogą iść daleko, to nasuwa się wniosek, iż swoboda manewru w zakresie wiązki reprezentacyjnej ma większe znaczenie niż ewentualne powiększanie asortymentu stojącego poza wiązką reprezentatywną; jest więc celowe zbadanie roli i znaczenia wymienionych w tabeli 2 towarów dla całości naszego eksportu rolniczego. Zagadnienie to obrazują dane tabeli 4. Uwypuklają one przede wszystkim tę okoliczność, że produkty rolno-spożywcze posiadają znacznie wyższe udziały strukturalne niż towary pozostałych grup. Ta dwudzielność tabeli zmusza do przyjęcia za kryterium wyodrębnienia towarów wiodących, tzn. tych które posiadają największą dynamikę wzrostu udziałów strukturalnych stosunkowo niskiej wartości procentowej.

Taką wartością krytyczną jest poziom jednego procentu. Kryterium to, zastosowane do ostatnich dwóch lat badanego okresu, pozwala wyodrębnić te towary, które odznaczają się absolutną wielkością udziału przekraczającą 1%. Innymi słowy, mianem towarów wiodących określamy te, które spełniają warunek wysokości udziału strukturalnego. Sporządzona na tej zasadzie lista towarów wykazuje kierunek manewru asortymentowego w obrębie badanej masy towarowej. Bliższą charakterystykę znaczenia tego manewru daje porównanie kształtowania się udziałów strukturalnych z kształtowaniem się jednostkowych wartości eksportowych tychże towarów. Przez jednostkową wartość eksportową towaru rozumie się stosunek całkowitej wartości uzyskanej za eksport danego towaru, a wyrażonej w tys. zł dew. (oceny bieżące fob), do eksportowanej ilości. Wyrazem numerycznym jednostkowej wartości eksportowej jest liczba

Tabela 4

Udziały strukturalne rolniczych towarów reprezentacyjnych

Wyszczególnienie	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Eksport rolniczy w mln zł dew.	511,8	549,8	789,9	942,7	1071,1	1410,4	1420,2	1303,9	1731,2	1782,6	1756,8
W tym procentowo:											
Skóry surowe	1,0	0,8	1,0	1,6	1,3	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7
Surowiec futrzarski	—	0,03	0,2	1,1	1,5	1,0	1,2	1,3	0,9	1,4	2,0
Nasiona	2,0	1,7	1,9	2,0	2,0	1,7	2,7	3,8	3,3	3,2	4,0
Puch i pierze	1,1	1,3	1,0	1,1	1,5	1,3	1,2	1,2	0,8	0,8	0,7
Kazeina	1,0	1,3	2,0	2,1	1,9	0,9	0,8	0,9	0,3	0,6	1,4
Jęczmień browarny	0,6	0,7	2,1	0,9	2,0	1,7	0,5	1,3	1,0	0,9	1,5
Bydło rzeźne	—	—	0,2	0,6	2,3	0,9	1,5	1,8	2,5	3,4	2,4
Zywiec wieprzowy	6,0	3,4	10,1	7,1	4,8	9,3	6,4	1,3	1,1	1,0	0,3
Konie rzeźne	0,2	0,07	0,2	0,7	1,1	1,0	1,4	1,4	1,2	1,1	1,4
Mączka ziemniaczana	2,7	2,7	1,8	2,1	1,6	1,1	1,2	1,1	1,1	1,7	1,4
Słód jęczmienny	1,1	1,02	0,7	0,6	0,6	0,5	0,4	1,1	0,8	0,8	0,9
Pulpy owocowe	0,8	0,5	0,4	0,5	1,0	0,7	0,7	1,3	1,3	1,8	2,3
Susz cykorii	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Mięso i przetwory	48,0	48,8	34,2	33,3	30,9	31,1	30,4	32,4	28,3	35,1	32,1
Masło	0,04	0,3	6,9	8,3	7,5	4,5	5,3	4,9	4,04	3,3	3,2
Smalec i słonina	—	2,0	1,7	0,8	0,3	0,5	1,8	0,3	0,0	0,2	1,6
Jaja i przetwory	16,0	7,8	7,4	8,0	9,9	11,1	8,5	7,6	4,5	5,04	3,5
Owoce i warzywa	3,1	2,7	4,1	4,7	4,2	4,5	5,7	7,5	13,2	9,0	10,0
Cukier	5,2	7,1	12,0	11,4	11,1	13,6	14,4	11,2	16,0	6,5	3,6
Wyroby cukiernicze	0,8	0,2	0,7	1,1	0,8	1,3	0,8	1,5	0,6	1,2	0,7
Wódka, piwo, papierosy	—	—	0,3	0,1	0,2	0,3	0,5	1,02	3,7	3,9	1,8

Źródło: na podstawie danych tabel 1 i 2.

złotych dewizowych za 1 tonę towaru. Zestawienie jednostkowych wartości eksportowych podaje tabela 5. Stanowi ona uzupełnienie tabeli 4.

Zestawienie udziałów strukturalnych i ich dynamiki z kształtowaniem się jednostkowych wartości eksportowych tychże towarów umożliwi wyciągnięcie pewnych orientacyjnych wniosków:

1. wzrost udziału strukturalnego połączony ze wzrostem jednostkowej wartości eksportowej świadczy o rosnącej opłacalności eksportu;

2. wzrost udziału strukturalnego połączony ze stabilizacją jednostkowej wartości eksportowej również, choć w słabszym stopniu, może świadczyć o opłacalności danego eksportu;

3. wzrost udziału strukturalnego przy obniżeniu się jednostkowej wartości eksportowej mówi o pogarszającej się opłacalności, albo nawet o forsowaniu wywozu ilościowego nadwyżek produktów rolnych;

4. spadek udziału strukturalnego przy wzroście jednostkowej wartości eksportowej wskazuje albo na trudności rynku wewnętrznego, albo — co mniej prawdopodobne — na niedostateczną mimo wszystko opłacalność;

5. podobnie ma się rzecz w przypadku obniżenia się udziału i stabilizacji jednostkowej wartości eksportowej;

6. spadek udziału strukturalnego połączone ze spadkiem jednostkowej wartości eksportowej może wskazywać na nieopłacalność danego eksportu.

Na podstawie tych stwierdzeń skonstruowano tabelę 5. Stanowi ona pewnego rodzaju weryfikację wspomnianych tez. Ponieważ spadek udziału produktów rolno-spożywczych znajduje swe wytłumaczenie przede wszystkim w trudnościach rynku wewnętrznego, więc tabela obejmuje jedynie towary należące do „innych towarów rolniczych” oraz do „surowców rolno-spożywczych”. Z uwagi na rachunek w sztukach „surowca futrzanego” oraz „koni rzeźnych”, towary te pominięto w rachunku (wobec braku porównywalności wyników).

Tabela 5

Jednostkowe wartości eksportowe niektórych towarów rolniczych w latach 1956, 1960, 1964-1966 (w zł dew. za tonę)

Wyszczególnienie	1956	1960	1964	1965	1966
Nasiona	705	981	1071	907	608
Kazeina	1707	1539	1925	2621	1935
Jęczmień browar.	296	264	281	287	297
Bydło rzeźne	—	2459	3521	3786	3433
Mączka ziemniaczana	407	408	359	361	351
Pulpy owocowe	1015	902	1055	1041	1055

Źródła: Rocznik Statystyki Handlu Zagranicznego 1965, s. 34—35 tab. 14; Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 1966, s. 34—37, tab. 14

Dane tabeli 5 potwierdzają w zasadzie poprzednio sformułowane wnioski. Istota zmian strukturalnych, jakie zaszły w eksporcie rolniczym w r. 1966, miała na celu zrekompensowanie redukcji wpływów dewizowych brutto, spowodowanej ograniczeniem eksportu produktów rolno-spożywczych. Główny ciężar tej rekompensaty wzięły na siebie towary wiodące, odznaczające się korzystnym układem jednostkowych wartości eksportowych, a należące do grupy towarowej „inne towary rolnicze”, oraz w mniejszym stopniu do grupy towarowej „surowce rolno-spożywcze”. Na tej podstawie nasuwa się wniosek, że uelastycznienie składu eksportowanej masy towarowej, tak przez dopuszczanie nowych towarów, jak przede wszystkim przez dostosowywanie już eksportowanych towarów do wymagań odbiorców, stanowi ważną drogę kształtowania wpływów z naszego eksportu rolniczego, a uprzednio nie w pełni wykonywaną.

COMMODITY ANALYSIS OF POLISH AGRICULTURAL EXPORT
IN THE YEARS 1956—1966

S u m m a r y

This article examines the dynamic changes in Polish export by means of absolute changes and structural shares which embrace commodity groups. A discussion of the latter necessitates connecting them with the shaping of export of more important agricultural commodities. This is done by the degree of representativeness which is simultaneously the degree of concentration. The latter characterizes the elasticity in adjusting exported bulk commodities to market conditions. In characterizing this elasticity the dependence between the shaping of structural shares in commodity export and their unitary value in export, may be of use as an orientation indicator.